

**ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΝΤΑΤΕΥΧΟΥ**

ΥΠΟ
ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ:

AOAT	<i>Alter Orient und Altes Testament</i>
BAR	<i>Biblical Archaeology Review</i>
BKAT	<i>Biblische Kommentar des Altes Testament</i>
BZAW	<i>Beihefte zur Zetschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft</i>
CBQMS	<i>The Catholic Biblical Quarterly Monograph Series</i>
CJTh	<i>Canadian Journal of Theology</i>
HAT	<i>Handbuch zum Alten Testament</i>
JBL	<i>Journal of Biblical Literature</i>
JJS	<i>Journal of Jewish Studies</i>
JNES	<i>Journal of Near Eastern Studies</i>
JSOT	<i>Journal for the Study of the Old Testament</i>
JSOTTS	<i>Journal for the Study of the Old Testament Supplementary Series</i>
OTL	<i>The Old Testament Library</i>
ScrB	<i>Scripture Bulletin</i>
SSN	<i>Studia Semitica</i>
ThB	<i>Theologische Bücherei</i>
VT	<i>Vetus Testamentum</i>
VTS	<i>Vetus Testamentum Supplementum</i>
WMANT	<i>Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Neuen Testament</i>
ZAW	<i>Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft</i>
UUA	<i>Uppsala Universitetsarskrift</i>

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΝΤΑΤΕΥΧΟΥ

ΥΠΟ
ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ Μ.Θ.

1. Ἡ Θεωρία περὶ τῶν Πηγῶν

Ἡ μελέτη τῆς Πεντατεύχου σφραγίστηκε ἐπὶ μακρὸν ἀπὸ τὶς θεωρίες τῶν Γερμανῶν ἐρευνητῶν καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὴν διατύπωση τῆς «Θεωρίας περὶ τῶν Πηγῶν». Ὁ πρῶτος ἐρμηνευτὴς, ὁ ὁποῖος ἔθεσε τὸν θεμέλιο λίθο τῆς συζήτησης περὶ τῶν Πηγῶν τῆς Πεντατεύχου εἶναι ὁ Witter¹, ὁ ὁποῖος ἀναγνώρισε στὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως δύο παράλληλες διηγήσεις περὶ Δημιουργίας, οἱ ὁποῖες λόγω τῆς χρήσης διαφορετικῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ πρόδιδαν τὴν προέλευσή τους ἀπὸ δύο διαφορετικὰς Πηγὰς². Ἡ ἐρευνά του δὲν προχώρησε ποτὲ πέραν τοῦ Γεν. 17, μὲ ἀποτέλεσμα ὁ Astruk³ νὰ εἰσάγει τὴ θεωρία περὶ δύο κυρίων Πηγῶν στὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως, τὶς ὁποῖες καὶ ἀποκάλεσε Α καὶ Β καὶ ἀπετέλεσαν τοὺς προδρομοὺς τῶν J (Γιαχβιστική) καὶ E (Ἐλωχειμιστική). Ἡ κλασικὴ διαμόρφωση τῆς «Θεωρίας περὶ τῶν Πηγῶν» (JEDP) πραγματοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς Graf⁴ καὶ Wellhausen⁵, ἐνῶ ἡ θεωρία περὶ «Προφορικῆς Παράδοσης», ἡ ὁποία καταγράφηκε μεταγενέστερα γιὰ

1. H. B. Witter, *Jura israelitarum in Palestinam terram Chanaanæum connentione*, 1711.

2. N. Ὀλυμπίου, *Εἰσαγωγή στὸ Πρόβλημα Συνθέσεως τῆς Πεντατεύχου*, Ἀθήνα 2002, σσ. 53-54.

3. J. Astruk, *Conjectures sur les mémoires dont il paraît que Moÿse s'est servi pour composer le livre de la Genèse*, Brussels 1753.

4. K. H. Graf, *Die geschichtlichen Bücher des Alten Testaments*, 1866.

5. J. Wellhausen, *Die Composition des Hexateuchs und der historischen Bücher des Alten Testaments*, Berlin 1889.

νά λάβει τὸ κείμενο τὴν τελικὴ σημερινή του μορφή ἀπὸ τὸν Gunkel⁶. Ἡ θεωρία του ἐξελίχθηκε ἀπὸ τὸν Noth⁷ καὶ τελειοποιήθηκε ἀπὸ τὸν G. von Rad⁸. Ὁ Nyberg⁹ ἰσχυρίστηκε ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀποτελεῖ ἔργο τῆς Ἰουδαϊκῆς κοινότητος ποὺ συνεγράφη μετὰ τὴν ἐπιστροφή της ἀπὸ τὴν βαβυλωνιακὴ αἰχμαλωσία, ἐπηρεάζοντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὴν Σκανδιναυικὴ Σχολή, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ κείμενο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀποτελεῖ προφορικὴ παράδοση ποὺ ἀποτυπώθηκε πολὺ μεταγενέστερα. Παράλληλα, ἀπὸ τὸ ξεκίνημα τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς «*Θεωρίας περὶ τῶν Πηγῶν*», οἱ Hoffmann¹⁰, Volz, Rudolph¹¹, Jacob¹², Cassuto¹³ καὶ Goldmann¹⁴ ἀποπειράθηκαν νὰ ὀριοθετήσουν χρονικὰ τὴ συγγραφή τοῦ κειμένου. Παρὰ ταῦτα, οἱ Jacob, Cassuto καὶ Goldmann ὑπεραμύνθηκαν τῆς ἐνότητος τοῦ κειμένου ἀποδίδοντας τὴν συγγραφή του στὸν Μωϋσῆ. Τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἡ «*Θεωρία περὶ τῶν Πηγῶν*» ἐπανῆλθε στὸ προσκήνιο μὲ τὶς ἐργασίες τῶν Cazelles¹⁵, Soggin¹⁶, Smend¹⁷ καὶ Schmidt¹⁸. Οἱ τελευταῖοι ἀμφισβήτησαν ἐκ νέου τὴ συγγραφή τῆς Πεντατεύχου ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ θέσουν τὶς προϋποθέσεις μιᾶς περαιτέρω ἀμφισβήτησης¹⁹.

6. H. Gunkel, *Genesis übersetz und erklärt* [HAT 1/1], Göttingen 1901.

7. M. Noth, *Überlieferungsgeschichte des Pentateuch*, Stuttgart 1948.

8. G. von Rad, *Das formgeschichtliche Problem des Hexateuch*, Stuttgart 1938. Τοῦ ἴδιου, *Das erste Buch Mose: Genesis. Kapitel 12, 10-25, 18. Übersetzt und erklärt*. [Das Alte Testament Deutsch] Göttingen 1952.

9. H. S. Nyberg, *Studien zum Hoseabuch. Zugleich ein Beitrag zur klärung der alttestamentlichen Textkritik* [UUA 6] Uppsala 1935.

10. D. Hoffmann, *Die wichtigsten Instanzen gegen die Graf-Wellhausischen Hypothese*, Berlin 1903, 1914.

11. P. Volz and W. Rudolph, *Der Elohlist als Erzähler. Ein Irrweg der Pentateuchkritik?* [BZAW 63]. Giessen 1933.

12. B. Jacob, *Das erste Buch der Tora, Genesis übersetz und erklärt*, Berlin 1934.

13. U. Cassuto, *La questione della Genesi*, Firenze 1934.

14. J. Goldmann, *In the Beginning*, Philadelphia 1949.

15. H. Cazelles, *Introduction critique à l' Ancien Testament*, Paris 1973.

16. J. A. Soggin, *Introduction to the Old Testament*, [OTL] London 1976.

17. R. Smend, *Die Entstehung des Alte Testaments*, Stuttgart 1978.

18. W. H. Schmidt, *Einführung in das Alte Testament*, Berlin 1982.

19. H. Cazelles, *Introduction critique*, σ. 97. A. Soggin, *Introduction to the Old Testament*, σ. 96.

2. Νέες Θεωρίες περὶ τῆς Συνθέσεως τῆς Πεντατεύχου

Ὁ προβληματισμὸς τῶν ἐρευνητῶν σχετικὰ μὲ τὴ «Θεωρία περὶ τῶν Πηγῶν» τῆς Πεντατεύχου ὀδήγησε ὀρισμένους ἐξ αὐτῶν στὴ διατύπωση νέων θεωριῶν σχετικὰ μὲ τὴ συγγραφή τῶν πέντε πρώτων βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ διερεύνηση τῆς διήγησης τοῦ πατριάρχη Ἀβραὰμ ἀπὸ τὸν Cassuto καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς του περὶ γνησιότητος τῆς συγγραφῆς τῆς ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ²⁰, ὀδήγησε τὸν Winnett²¹ στὴν ἀμφισβήτηση τῆς παραδοσιακο-ιστορικῆς προσέγγισης τῆς προέλευσης τῆς Πεντατεύχου. Ἰσχυρίστηκε ὅτι πρὶν τὴν ἀνασύνταξη τοῦ κειμένου ἀπὸ τὸν Ἱερατικὸ Κώδικα (P) δύσκολα θὰ μποροῦσε νὰ ὀμιλήσει κανεὶς περὶ Πεντατεύχου. Οἱ πατριαρχικὲς διηγήσεις, σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψή του, ἐγράφησαν ἀρκετὰ ἀργότερα μετὰ τὶς διηγήσεις τῆς Ἐξόδου καὶ τῶν Ἀριθμῶν. Ἡ θεωρία του υἰοθετήθηκε ἀπὸ τὸν Wagner²², ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι ἡ κλασικὴ ιστορικὴ θεώρηση τῆς Πεντατεύχου δὲν εὐσταθεῖ. Ὁ Mazar²³ διερευνῶντας τὸ ἱστορικὸ ὑπόβαθρο τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως διατύπωσε τὴν ἄποψη περὶ συγγραφῆς τῆς Πεντατεύχου κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δαυΐδ. Τὰ ἱστορικά, ἀρχαιολογικὰ καὶ φιλολογικὰ ἐπιχειρήματα τῶν Thompson²⁴ καὶ J. Van Seters²⁵ διατήρησαν τὸν προβληματισμὸ τῶν ἐρευνητῶν. Ὁ τελευταῖος ἀπέρριψε τὴν ἰδέα τῶν ἀνεξάρτητων παράλληλων διηγήσεων, τὰ παραδοσιακὰ κριτήρια διαχωρισμοῦ τῶν J καὶ E καὶ ἰσχυρίστηκε ὅτι ἡ Πεντάτευχος ἀποτελεῖ τὴ σύνθεση μιᾶς μακρᾶς θεολογικῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἐπαναδιατύπωσης τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου. Ἡ τελικὴ σύνταξη τῆς παρούσας μορφῆς τοῦ κειμένου πραγματοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Γιαχβιστὴ κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἐξορίας ἢ λίγο προγενέστερα²⁶.

Ὁ Schmidt²⁷ ἀναλύοντας τὸ ὕφος καὶ τὸ εἶδος ἐπιλεγμένων φιλολογικῶν κειμένων τῆς Γιαχβιστικῆς Πηγῆς, κατέληξε ὅτι προϋποθέτουν τὴν προφητικὴν περίοδο τοῦ 8ου καὶ τοῦ 7ου αἰῶνα π.Χ. καὶ ἀντανανκλοῦν τὴ Δευτε-

20. U. Cassuto, *From Noah to Abraham*, Jerusalem 1964.

21. F. V. Winnett, «Re-examining the Foundations» *JBL* 84 (1965) 1-19.

22. N. E. Wagner, «Pentateuchal Criticism. No Clear Future». *CJTh* 13 (1967) 225-232.

23. B. Mazar, «The Historical Background of the Book of Genesis» *JNES* 28 (1969) 73-83.

24. T. L. Thompson, *The Historicity of the Patriarchal Narratives. The Quest for the Historical Abraham* [BZAW 133]. Berlin/New York 1974.

25. J. van Seters, *Abraham in History and Tradition*. New Haven/London 1975.

26. J. van Seters, «Dating the Patriarchal Stories». *BAR* 4 (1978) 4, 6-9.

27. H. H. Schmidt, *Der sogenannte Jahwist. Beobachtungen und Fragen zur Pentateuchforschung*. Zürich 1976.

ρονομιστική θεολογία. Πολλές θεμελιώδεις παραδόσεις της Πεντατεύχου δὲν ἀναφέρονται στὰ προ-αίχμαλωσιακὰ κείμενα, καθὼς οἱ Προφῆτες σιωποῦν σχετικὰ μὲ αὐτές. Ὁ Rendtorff²⁸ θεωρεῖ ὅτι οἱ διηγήσεις τῆς Πεντατεύχου ἀναπτύχθηκαν ὡς μικρὲς ἐνότητες, οἱ ὁποῖες σταδιακὰ συνδυάστηκαν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀποδώσουν τὸ ἐνιαῖο τελικὸ κείμενο. Ἡ θέση του αὐτὴ ἀμφισβήτησε τὴν «*Θεωρία περὶ τῶν Πηγῶν*» καὶ ἰσχυριζόμενος ὅτι οἱ πατριαρχικὲς παραδόσεις διατηρήθηκαν ἐνωμένες, διότι φέρουν τὶς θεϊκὲς ὑποσχέσεις πρὸς τοὺς Πατριαρχεῖς, ἀκολούθησε τὸν Westermann²⁹, ὁ ὁποῖος μελετώντας τὶς διηγήσεις ποὺ ἐμπεριέχουν τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαὸ συμπέρανε ὅτι αὐτὲς ἀποτελοῦν τὸν συνδυαστικὸ κρῖκο τῆς μορφοποίησης τοῦ συνολικοῦ κειμένου. Οἱ ἐπὶ μέρους ἐνότητες ἀποτελοῦν ἕργο ἑτέρου συντάκτη καὶ ὁμαδοποιήθηκαν πιθανότατα ἀπὸ τὴ Δευτερονομιακὴ Πηγὴ (D). Ἔτσι, εἰσήχθη στὴν διεθνή συζήτηση περὶ τῶν Πηγῶν ἡ φιλολογικὸ-κριτικὴ ἐρμηνεία τῶν κειμένων.

Ἡ ἐργασία τοῦ Rendtorff ἔδωσε τὸ ἐναυσμα γιὰ τὴν διατύπωση μίας νέας ἐρμηνευτικῆς προσέγγισης ἀπὸ τὸν Blum³⁰. Ἡ συνεισφορὰ του στὸν διεθνή προβληματισμὸ γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὴ σύνταξη τῆς Πεντατεύχου συνίσταται στὴν ἀπλὴ ἀπόρριψη τοῦ κλασικοῦ «*κριτηρίου ἀυθεντικότητας*», τὴ διαφοροποίηση μεταξὺ τῶν κειμένων ποὺ χρησιμοποιοῦν τὰ θεϊκὰ ὀνόματα Γιαχβὲ καὶ Ἐλωχέιμ. Ἐστιάζοντας τὴν μελέτη του στὶς ἐνότητες Γεν. 13:18-19 καὶ Γεν. 25:27-33 καὶ συγκρίνοντάς τες μὲ τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ (Γεν. 13:14-17 καὶ 28:13-14) διατύπωσε τὴν ἄποψη ὅτι οἱ περισσότερες ἀπὸ αὐτὲς συντάχθηκαν μετὰ τὸ 721 ἢ τὸ 701 π.Χ., ὀρισμένες ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς τῆς αἰχμαλωσίας (Γεν. 12:6 κ.ἐξ. 21, 22, 26), καὶ ἄλλες ἀπὸ τὴ Δευτερονομιακὴ Πηγὴ (D), στὸ τέλος τοῦ 6ου αἰῶνα π.Χ. Οὐσιαστικὰ ὁ Blum διεύρυνε τὴν ἐμμονὴ τοῦ Rendtorff στὶς φιλολογικὲς μεθόδους, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ κατανόηση τῆς σύνθεσης τῆς Πεντατεύχου δύναται νὰ προέλθει ὑπὸ τὴν προϋπόθεση τῆς σύστασης τοῦ Ἰσραὴλ ὡς ἔθνος, ἀποκλείοντας τὴν ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ προφορικὴ μετάδοση τῶν παραδόσεων.

Οἱ θεωρίες τῶν ἀνωτέρω ἔρχονται ἐν πολλοῖς σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ συμπεράσματα ποὺ ἔδωσε ἡ ἐφαρμογὴ ἀπὸ τοὺς Radday καὶ Shore³¹ σύγχρονων τρῶ-

28. R. Rendtorff, *Das überlieferungsgeschichtliche Problem des Hexateuchs*. [BZAW 147] Berlin/New York 1977.

29. C. Westermann, «Arten der Erzählung in der Genesis» *Forschung am Alten Testament Gessamelte Studien* [ThB 24] München 1964.

30. E. Blum, *Die Komposition der Vätergeschichte*, [WMANT 57] Neukirchen-Vluyn 1984.

31. Y. T. Radday and H. Shore, «Genesis, Wellhausen and the Computer» *ZAW* 94 (1982) 467-481.

πων αποκωδικοποίησης των παραδόσεων της Πεντατεύχου, δηλ. ή χρήση και αξιοποίηση ηλεκτρονικών υπολογιστών προς επίσημανση τυχόν φιλολογικών διαφοροποιήσεων, οι όποιες θα μπορούσαν να αποδώσουν ασφαλή συμπεράσματα για τη σύνθεση της Παλαιάς Διαθήκης. Η εργασία τους συνεισέφερε σημαντικά σύμφωνα με την άποψη του Wenham³² στην ανάπτυξη της κριτικής της διαμόρφωσης της Πεντατεύχου. Η μοναδικότητα της εργασίας αυτής συνίσταται στον διαχωρισμό της Πεντατεύχου σε διηγηματικά χωρία {narrative passages} (N), ανθρώπινες όμιλιες {human speeches} (H), και θεϊκές {divine speeches} (D). Ο διαχωρισμός αυτός οδήγησε στο συμπέρασμα ότι ή Πηγή E δε διακρίνεται εκείνης της J³³, αναδεικνύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τα επιχειρήματα των Volz και Rudolph περί μη ανεξάρτητης πηγής E³⁴, σε αντιδιαστολή προς τη θεωρία των Whybray³⁵, Coats³⁶, και Westermann³⁷ περί δύο ανεξάρτητων πηγών (J και E). Οι Fokkelman³⁸ και Fishbane³⁹ ισχυροποίησαν περαιτέρω την θέση περί εξάρτησης ή ομοιότητας της Πηγής E με την J. Η διατυπωθείσα θεωρία των Radday και Shore οδήγησε τους Westermann και Coats στην ανασκευή των αρχικών απόψεών τους και την υιοθέτηση της θέσης ότι ή E δέν αποτελεί ανεξάρτητη Πηγή –δρά συμπληρωματικά στην J⁴⁰. Αποτέλεσμα των συμπερασμάτων αυτών αποτελεί ή αποδοχή του κειμένου έτσι ακριβώς όπως αποτυπώνεται στην Παλαιά Διαθήκη, χωρίς την εισαγωγή επί μέρους φιλολογικών ή ιστορικών προϋποθέσεων και άμφιβολιών. Το σκεπτικό αυτό υιοθετήθηκε τα τελευταία έτη από τους Childs⁴¹, Sanders⁴², Smend⁴³ και Rendtroff⁴⁴, οι όποιοι εστιάζουν την

32. G. J. Wenham, «Genesis. An Authorship Study and Current Pentateuchal Criticism» *JSOT* 42 (1988) 3-18.

33. Σύμφωνα με τις απόψεις των S. L. Portnoy and D. L. Petersen, «Genesis, Wellhausen and the Computer. A Response» *ZAW* 96 (1984) 421-425 μεταξύ J και E εμφανίζεται ομοιότητα σε ποσοστό 82%.

34. P. Volz and W. Rudolph, *Der Elohist als Erzähler*.

35. R. N. Whybray, «The Joseph Story and pentateuchal Criticism» *VT* 18 (1968) 522-528.

36. G. W. Coats, *From Canaan to Egypt*, [CBQMS 4] Washington 1978.

37. C. Westermann, *Genesis III. Genesis 37-50* [BKAT 1/3] Neukirchen-Vluyn 1982.

38. J. P. Fokkelman, *Narrative Art in Genesis*. [SSN 17] Assen 1975.

39. M. Fishbane, *Text and Texture. Close Readings of Selected Biblical Texts*. New York 1979.

40. G. W. Coats, *Genesis with an Introduction to Narrative Literature* [The Forms of the Old Testament Literature 1] Grand Rapids 1983.

41. B. S. Childs, *Biblical Theology in Crisis*, Philadelphia 1970.

42. J. A. Sanders, *Torah and Canon*, Philadelphia 1972.

43. R. Smend, *Die Einleitung des Alten Testaments*, Stuttgart 1978.

44. R. Rendtroff, *The Old Testament. An Introduction*, London 1985. [Das alte Testament. Eine Einführung. 1983].

ἔρευνά τους στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ παραδόσεις ἀποτυπώνονται στὸ κείμενο κι ὄχι στὴν φιλολογικὴ ἀνάλυση καὶ στὸ ἱστορικὸ περιβάλλον πού αὐτὲς προϋποθέτουν. Ἡ μέθοδος τῆς ἀποδοχῆς τοῦ κειμένου ὡς αὐτὸ στέκει στὴν Πεντάτευχο, ἐπισημάνθηκε καὶ ἀπὸ τὸν Coats⁴⁵, ὁ ὁποῖος ἐκλαμβάνει τὸ κείμενο ὡς ἀρχαῖο φιλολογικὸ ἔργο καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν συντρέχει λόγος διασκευῆς τῆς ἱστορίας τῶν πατριαρχῶν. Ἡ ἀξία τοῦ κειμένου ἐγκριταί, ἀναδεικνύεται ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο καὶ ὄχι ἀπὸ οἰαδήποτε ἀπόπειρα διασκευῆς τῆς ἱστορικῆς του ἐξέλιξης⁴⁶. Ἀποδεχόμενος τὴν τυπικὴ ἀποτύπωση τοῦ κειμένου χωρὶς ἐπὶ μέρους φιλολογικὲς ἀνασκευὲς εἰσάγει μίαν νέα ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τοῦ κειμένου, ἡ ὁποία ὁμως ἀπὸ μίαν νέα σκοπιὰ ἀπτηχεῖ τὸ παραδοσιακὸ, ἐκκλησιαστικὸ πνεῦμα καὶ σὲ καμία περίπτωση δὲν ἀμφισβητεῖ τὸ θεολογικὸ μῆνυμα πού ἀναδεικνύουν οἱ διηγήσεις⁴⁷.

3. Ἡ Ἱστορικο-διαχρονικὴ Ἑρμηνευτικὴ Προσέγγιση

Μέχρι πρόσφατα ἡ κριτικὴ μελέτη τῆς Βίβλου γινόταν ἐπὶ τῆ βάσει ἱστορικῶν ἐρωτημάτων. Ποιὸς τὴν συνέγραψε; Πότε; Γιατί; Πῶς διαμορφώθηκε τὸ κείμενο; Εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνασύνταξη πρώιμων παραδόσεων; Εἶναι τὸ βιβλικὸ κείμενο αὐθεντικὸ σὲ βαθμὸ ὥστε νὰ ἀποτυπώνει τὴν πραγματικὴ ἱστορία; Ἡ ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ἔδωσε ἰδιαιτέρη ἔμφραση στὴν *προέλευση* τοῦ κειμένου, τὸ ἱστορικὸ καὶ κοινωνικὸ του *περιβάλλον*, τὴ *διαδικασία* πού ὀδήγησε στὴ διαμόρφωσή του καὶ τὸ *σκοπὸ* γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ συγγραφέας ἢ ὁ λαὸς προέβη στὴν ἀποτύπωση διηγήσεων ἢ παραδόσεων. Ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ κριτικὴ μελέτη ἔθεσε διαχωριστικὲς γραμμὲς στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ ἐρευνητὲς προσέγγισαν τὸ κείμενο.

Οἱ περισσότερες ἀπὸ τίς προσεγγίσεις ἐστιάζουν τὸ ἐνδιαφέρον τους σὲ γεγονότα ἢ ὑποθέσεις πού διαδραματίστηκαν πρὶν, κατὰ καὶ μετὰ τὴν περίοδο, ὅπου ἀναφέρεται τὸ κείμενο. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ μελέτη ὑψωσε ἓνα διαχωριστικὸ τεῖχος μεταξὺ τῶν ἀπλῶν μελετητῶν καὶ τῶν ἐπιστημόνων, καθὼς οἱ τελευταῖοι προσέδωσαν ἰδιαιτέρη βαρύτητα στὸ ὕφος καὶ τὴ γλῶσσα τοῦ κειμένου, μὲ μοναδικὸ μέλημα τὴν ἀποκατάσταση μιᾶς ἱστορικῆς πραγματικότητας.

Ἡ ὁμάδα αὐτὴ τῶν ἐπιστημόνων προσέγγισε τὸ κείμενο ὑπὸ τὴν προϋ-

45. G. W. Coats, *Genesis with an Introduction to Narrative Literature*, [The Forms of the Old Testament Literature], Grand Rapids 1983.

46. G. W. Coats, *Genesis*, σ. 3.

47. G. W. Coats, *Genesis*, σ. 4.

πόθεση τῆς ἀκεραιότητας τοῦ κειμένου. Ὁ Weiss⁴⁸ ἀναφέρθηκε στή δομή τῶν διηγήσεων αὐτῶν καί ἰσχυρίστηκε ὅτι ὅπως κάθε ἄλλο φιλολογικό εἶδος ἔτσι καί οἱ διηγήσεις αὐτές θά πρέπει νά θεωρηθοῦν κατὰ τήν ἐπεξεργασία τους ὡς αὐτόνομες ἐνότητες. Τήν ἴδια ἄποψη ἔχει καί ὁ Miulenburg⁴⁹, ὁ ὁποῖος διατύπωσε τή θεωρία ὅτι κάθε ἐνότητα ἀποτελεῖ ξεχωριστό ἔργο. Οἱ θέσεις αὐτές ἔχουν ὡς ἀφετηρία τὸν τρόπο προσέγγισης τοῦ κειμένου ἀπὸ τὸν Gunkel⁵⁰, ὁ ὁποῖος μελέτησε ἐκτενῶς τὴν Γραμματεία τῆς ἀρχαίας Ἑγγύς Ἀνατολῆς, τὴν συνέκρινε μὲ τὸ βιβλικὸ κείμενο καί προσπάθησε νά διακρίνει σὲ ποιὸ βαθμὸ οἱ διηγήσεις τῆς Πεντατεύχου ἔχουν ἐπηρεαστεῖ, ἢ κάθε μία αὐτοτελῶς, ἀπὸ ἀντίστοιχες τοῦ γειτονικοῦ περιβάλλοντος. Ὁ G. von Rad⁵¹ προεξέτινε τὴν ἔρευνα τῶν μορφο-κριτικῶν προϋποθέσεων.

4. Ἡ Φιλολογικο-κριτικὴ Ἑρμηνευτικὴ Προσέγγιση

Ἡ σύγχρονη φιλολογικο-κριτικὴ προσέγγιση καί ἔρμηνεία τοῦ κειμένου τῆς Πεντατεύχου, ἐξέλαβε τὸ κείμενο ὡς ἔχει, ὡς μία ἐνότητα. Ὁ Alter⁵² θεωρεῖ τὸ κυρίως σῶμα τοῦ κειμένου ὡς ἓνα, καί τίς διηγήσεις ὡς φιλολογικὸ εἶδος, τὸ ὁποῖο ἐμπεριέχει ἐλπιδοφόρο μήνυμα. Ἡ θεώρηση αὐτὴ ἀναδεικνύει τὴ συγγραφή τῆς Πεντατεύχου ἀπὸ ἓναν συγγραφέα. Ἡ Πεντάτευχος περιῆλθε στοὺς ἀναγνώστες καί τοὺς ἐρευνητὲς μετὰ τὴν καθοδήγηση τῆς ἀποτύπωσης τοῦ κειμένου ἀπὸ ἓνα πρόσωπο⁵³. Παρὰ ταῦτα, ὁ Morgenstern⁵⁴ διατήρησε ἐπιφυλάξεις περὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ κειμένου τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως, καί φέροντας ὡς παραδείγματα τὴν κλήση τοῦ Ἀβραάμ⁵⁵ καί τὴν θυσία τοῦ Ἰσαάκ⁵⁶ ἰσχυρίστηκε ὅτι τὰ δύο αὐτὰ κεφάλαια θά μπορούσαν νά ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὸ βιβλίον, χωρὶς νά ἐπηρεάζεται ἡ ἐνότητά του. Ὁ

48. M. Weiss, «Einiges über die Bauformen des Erzählens in der Bibel» *VT* 13 (1963) 456-475.

49. J. Miulenburg, «From Criticism and Beyond» *JBL* 88 (1969) 1-18.

50. H. Gunkel, *Genesis. A Commentary*, [OTL], London 1966.

51. R. N. Whybray, *The Making of the Pentateuch. A Methodological Study*. [JSOTSS 53], Sheffield 1987.

52. R. Alter, *The Art of Biblical Narrative*, New York 1981.

53. R. N. Whybray, *The Making of the Pentateuch*, σσ. 235, 242. U. Cassuto, *The Beginnings of Historiography among the Israelites* [Biblical and Oriental Studies I: Bible], Jerusalem 1973, σσ. 7-16.

54. J. Morgenstern, *The Book of Genesis*, New York 1965.

55. Γεν. 12.

56. Γεν. 22.

Cassuto⁵⁷ ωστόσο, διέκρινε δέκα επεισόδια στις διηγήσεις του Ἀβραάμ, τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖ μέρος ἑνὸς καλὰ ὀργανωμένου συνόλου, τῆς διήγησης τοῦ Ἀβραάμ. Ἡ θέση του αὐτὴ περὶ ἑνὸς συνόλου υἰοθετήθηκε ἀπὸ τοὺς Sarna⁵⁸, Fishbane⁵⁹ καὶ Sutherland⁶⁰. Τὴν κοινὴ θεματολογία καὶ τὴν ἐνότητα τῆς Πεντατεύχου ὑπερασπίστηκαν μὲ τις τοποθετήσεις τους οἱ Cohn⁶¹, White⁶², Greenhalgh⁶³ καὶ Rendsburg⁶⁴ ἐρχόμενοι σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ ὀρισμένες τοποθετήσεις τῆς σύγχρονης ἐρμηνευτικῆς, ὅπως αὐτὴ τοῦ Fisher⁶⁵, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ περὶ συνδυασμοῦ διηγήσεων οἱ ὁποῖες ὀριοθετοῦνται χρονικὰ στὴν περίοδο τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου καὶ τοῦ Baker⁶⁶, ὁ ὁποῖος διατύπωσε τὴν θεωρία τῶν διακριτῶν διηγήσεων ποὺ ἐντάχθηκαν αὐτούσιες καὶ ὄχι ὡς ἐνότητα στὴν Πεντάτευχο.

5. Ἡ Ὀλικὴ Ἑρμηνευτικὴ Προσέγγιση

Ὁ πρῶτος ἐρευνητὴς ὁ ὁποῖος ἀγνόησε τὴν μορφολογικο-κριτικὴ ἐρμηνευτικὴ μεθοδολογία ἦταν ὁ Pfeiffer⁶⁷. Λίγο ἀργότερα ὁ Weiss⁶⁸ ἐξέφρασε ξεκάθαρη ἀποψη σχετικὰ μὲ τὴν ἐπαναδιατύπωση παλαιῶν παραδόσεων. Ἀναφερόμενος στὸ *Γεν. 18:22-23*, τὸ ὁποῖο γενικῶς θεωρεῖται ὅτι ἔχει συγγραφῆ μεταγενέστερα, ἐπεσήμανε ὅτι οἱ ἀπόψεις αὐτὲς δὲν ἐστιάζουν τὴν προσοχὴ τους στὸ κείμενο, στὸ ὕφος, στὴ σύνταξη καὶ γενικότερα στὸ φι-

57. U. Cassuto, *From Noah to Abraham*, Jerusalem 1964, σ. 297.

58. N. M. Sarna, *Understanding Genesis*. New York 1940.

59. M. Fishbane, «Composition and Structure in the Jacob Story», *JJS* 26 (1975) 15-38.

60. D. Sutherland, «The Organization of the Abraham Promise Narratives» *ZAW* 95 (1983) 337-343.

61. R. L. Cohn, «Narrative Structure and Canonical Perspective in Genesis» *JSOT* 25 (1983) 3-16.

62. H. C. White, «Word Reception as the matrix of the structure of the Genesis Narrative» [*The Biblical Mosaic*]. Philadelphia 1982, σσ. 61-83.

63. S. Greenhalgh, «Genesis, the Narratives and the Book», *ScrB* 17 (1987) 36-42.

64. G. A. Rendsburg, *The Redaction of Genesis*, Wino Lake 1986.

65. L. Fisher, «The Patriarchal Cycles» [*Orient and Occident. Essays Presented to Cyrus H. Gordon*] (AOAT 22), Neukirchen-Vluyn 1973, σσ. 59-65.

66. D. W. Baker, «Diversity and Unity in the Literary Structure of Genesis» [*Essays on the Pentateuchal Narratives*] Leicester 1980, σσ. 189-205.

67. R. H. Pfeiffer, *Introduction to the Old Testament*, New York 1941.

68. M. Weiss, «Some Problems of the Biblical Doctrine of Retribution» *Tarbiz* 31 (1961-1962) 236-263.

λογολογικό του χαρακτήρα. Θεωρεῖ ὅτι ἡ βιβλικὴ γραμματεία μπορεῖ γενικῶς νὰ γίνει κατανοητὴ διὰ τῆς ὀλικῆς ἐρμηνείας, ποὺ ἔχει ὡς βάση τὸ ἴδιο τὸ κείμενο. Ἡ ἐρμηνευτικὴ αὐτὴ προσέγγιση τοῦ κειμένου ἀκολουθήθηκε ἀργότερα ἀπὸ τὸν Fokkelman⁶⁹, ὁ ὁποῖος ἐπεσήμανε ὅτι οἱ ἐρευνητὲς ἐπὶ δύο αἰῶνες ἀσχολοῦνται ἐνδελεχῶς μὲ τὴν προέλευση καὶ τὴν ἱστορία τοῦ βιβλικοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖο ἀβασάνιστα ἐπιζητᾷ νὰ ἀναδειχθεῖ στὸ ἐπίκεντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἡ διαχρονικὴ προσέγγιση εἶναι ἄκρως ὑποθετικὴ, καθὼς ἀποπειροῦνται νὰ εἰκάσει τὴν προέλευση, τὴν ἱστορία καὶ τὴν βαθύτερη αἰτία τῆς ἀνασύνταξης μιᾶς διήγησης.

6. Ἡ «Κανονικὴ» Ἐρμηνευτικὴ Προσέγγιση

Ἡ προσέγγιση αὐτὴ βασίζεται στὸν Κανόνα, τὸν ὁποῖο ἀποδέχεται ὡς ἔχει, χωρὶς ἐνστάσεις καὶ οἰουδήποτε τύπου ἐρωτηματικά. Εἰσηγητὴς τῆς προσέγγισης αὐτῆς εἶναι ὁ Childs⁷⁰, ὁ ὁποῖος ἰσχυρίστηκε ὅτι ἡ ἀπόπειρα ἐπιβολῆς ἑνὸς κειμένου ὡς αὐθεντικοῦ, ὑπὸ τὸ πρῖσμα προϋποθέσεων καὶ μετὰ τὴ γλωσσικὴ καὶ συντακτικὴ του μορφοποίηση, εἶναι παντελῶς ἀυθαίρετη. Τὸ κείμενο θὰ πρέπει νὰ γίνει ἀποδεκτὸ ὡς ἀκριβῶς ἔχει, ὡς αὐτὸ ἔχει περιέλθει στὸ μελετητὴ, χωρὶς οἰαδήποτε παρέμβαση⁷¹. Ἡ Κανονικὴ προσέγγιση ἐκλαμβάνει τὸ περιεχόμενο τῆς Βίβλου ὡς μία ἐνότητα, ἡ ὁποία ἔχει προκύψει μετὰ ἀπὸ μακρὰ ἱστορικὴ διαδικασία, ὁπότε ἡ ἐνότητά του δὲ θὰ πρέπει νὰ γίνεται ἀντιληπτὴ ὡς ἐνιαῖο φιλολογικὸ εἶδος, ἀλλὰ ὡς τὸ συμπέρασμα μιᾶς κανονικῆς διαδικασίας ἐπιλογῆς καὶ θεολογικῆς μορφοποίησης. Ἡ ἄποψή του αὐτὴ δέχθηκε τὴν ἐντονη κριτικὴ τῶν Kittel, Barr, Blenkinsopp, Cazelles, Landes, Murphy Smend⁷². Παρὰ ταῦτα, ἐμμένει σ' αὐτὴν λαμβάνοντας καὶ τὴν ὑποστήριξη τοῦ Bar Efrat⁷³, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι καθῆκον τοῦ ἐρευνητῆ εἶναι ἡ μελέτη καὶ ἔρευνα τῆς ὀργάνωσης καὶ ἀποτύπωσης ἑνὸς κειμένου, παρὰ ἡ ἐπικέντρωση τοῦ ἐνδιαφέροντος στὴν προέλευση καὶ ἐξέλιξή του. Τὸ «εἶναι» παραμένει πολὺ πιὸ σημαντικὸ ἀπὸ τὸ

69. J. P. Fokkelman, *The Narrative Art in Genesis*, [SSN 17] Assen 1975.

70. B. S. Childs, *Introduction to the Old Testament as Scripture*, Philadelphia 1979.

71. B. S. Childs, *Introduction*, σ. 15.

72. Οἱ ἀντιδράσεις τους στὶς ἀπόψεις τοῦ Childs ἔχουν καταγραφεῖ ἀπὸ τὸν B. Kittel, «Reviews of Child's Introduction to the Old Testament as Scripture» *JSOT* 16 (1980) 2-51.

73. S. Bar-Efrat, «Some Observations on the Analysis of Structure in Biblical Narrative» *VT* 30 (1980) 154-173.

«ἐξέλιξη» τοῦ κειμένου. Ὁ περιορισμὸς τῆς μορφολογικο-κριτικῆς μεθόδου σὲ ἐπιλεγμένες ἐνότητες τοῦ περιεχομένου τῆς Βίβλου συνιστᾶ μία ἔμμεση παραγνώριση τοῦ συνολικοῦ μηνύματος ποὺ αὐτὴ ἐμπεριέχει.

7. Ἡ Συγχρονικὴ Ἑρμηνευτικὴ Προσέγγιση

Πρόδρομος τῆς Συγχρονικῆς Ἑρμηνευτικῆς Προσέγγισης θεωρεῖται ὁ Auebarch⁷⁴, ὁ ὁποῖος μελετώντας τὶς Εὐρωπαϊκὲς παραδόσεις τοῦ ρεαλισμοῦ διέκρινε νέο συσχετισμὸ μεταξὺ τῶν ἐπιτευγμάτων τῶν βιβλικῶν συγγραφέων καὶ τῆς Δυτικῆς Γραμματείας, μία ἐπανίδρυση τῆς Βίβλου ὡς πηγῆς μὲ αἰσθητικὴ ἀξία καὶ μὲ ἀνοικτὸ τὸ ἐνδεχόμενο τῆς ἀνασύνταξης παλαιῶν μελετῶν. Ἀναφορὰ στὴ φιλολογικὴ προσέγγιση πραγματοποιοῖ καὶ ὁ Alter⁷⁵, ὁ ὁποῖος διέκρινε ὅτι ἡ προσεκτικὴ μελέτη τοῦ κειμένου ἀποκαλύπτει τὸ ὄλον ἐνὸς σχεδίου, ὅπου μορφὴ καὶ περιεχόμενο συνεργάζονται ἀφοργα. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτὴ ἡ Berlin⁷⁶ ἐστίασε τὴν ἔρευνά της στὶς ποιητικὲς συλλογὲς τῆς Βίβλου γιὰ νὰ συμπεράνει ὅτι αὐτὲς μᾶς καθιστοῦν ἐνημέρους γιὰ τὸ πῶς τὰ κείμενα ἀναδεικνύουν τὸ βαθύτερο νόημά τους καὶ τὴν σημασία τους. Ἡ Συγχρονικὴ Προσέγγιση ἀναδείχθηκε περαιτέρω ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν ρημάτων καὶ τῶν φράσεων, τῶν στοιχείων τῆς δομῆς τοῦ κειμένου, ποὺ ἐπεχείρησε ὁ Bar-Efrat⁷⁷. Ἡ μελέτη αὐτὴ λαμβάνει ὑπόψη τὶς μεθόδους διηγήσεως μᾶς ἱστορίας, τὸ ρόλο τοῦ συγγραφέα, τὴν ἐξήγηση, τὸ σχόλιο, τὸ χρῶνο καὶ τὴ διάρκεια τῆς διήγησης. Ἔτσι, ὀδηγεῖται κανεὶς στὸ «ἐπίπεδο τοῦ διηγηματικοῦ κόσμου», τὸν παρουσιαζόμενο κόσμο τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν γεγονότων, ὁ ὁποῖος ἀναλύει τὶς ἰδέες, οἱ ὁποῖες ἐμπεριέχονται στὶς διηγηματικὲς ἐνότητες καὶ συνιστοῦν τὸ κεντρικὸ θέμα ὁλόκληρης τῆς διηγήσεως. Ὁ Alter⁷⁸ θεωρεῖ ὅτι τὰ κυρίαρχα αὐτὰ στοιχεῖα τῆς βιβλικῆς διηγήσεως εἶναι οἱ λέξεις, οἱ πράξεις, ὁ διάλογος καὶ ἡ διήγηση.

74. E. Auerbach, *Mimesis. Dargestellte Wirklichkeit in der abendländischen Literatur*. Bern 1946 σσ. 7-30.

75. R. Alter, *The Art of Biblical Narrative*, σ. 34-47.

76. A. Berlin, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*, [Bible and Litature Series 9]. Sheffield 1983.

77. S. Bar-Efrat, «Some Observations» 161-164.

78. R. Alter, *The Art of Biblical Narrative*, σ. 47-62.

8. Ἡ Ποικιλία τῶν Μεθόδων Ἑρμηνευτικῆς Προσέγγισης

Ἡ πατρότητα τοῦ συγκεκριμένου ὄρου ἀνήκει στὸν Schökel⁷⁹, ὁ ὁποῖος διακρίνει τὴν διηγηματικὴ τέχνη σὲ σημειωτικὴ (σχέση τοῦ συμβόλου μὲ τὸ συμβολιζόμενο), σὲ φανταστικὴ (μὲ ἔμφαση στὴ δομὴ καὶ στὴ σημασιολογία) καὶ σὲ μορφοποιητικὴ (μὲ ἐπίκεντρο τὴ γλώσσα καὶ τὸ θέμα). Ἡ ποικιλία τῶν νέων προσεγγίσεων καὶ οἱ προκλήσεις τῶν παλαιῶν μεθόδων τῆς ἐπιστημονικῆς κοινότητος ἐμφανίζουν ἓνα ἄλλο πρόβλημα μεθοδολογίας, μίᾱ ἀντιπαράθεση, τὴν ὁποία ὁ Cook⁸⁰ ἀποκαλεῖ «σχέση μεταξύ κειμένου καὶ παράδοσης». Γιὰ ὀρισμένους ἐκ τῶν ἐρευνητῶν ἡ ἐπίλυση τῶν ἐρμηνευτικῶν προβλημάτων ἐναπόκειται στὴ θεώρηση τῆς παραδοσιακο-ἱστορικῆς ἀντιπαράθεσης, στὸ κάθετο - ἀπόλυτο ἐνδιαφέρον τῆς γιὰ τὶς Πηγές, τὴν ἱστορία καὶ τὶς παραδόσεις ποὺ ἀναφέρονται ἢ ἀντλοῦνται ἀπὸ τὸ δοθὲν κείμενο. Οἱ πρὸ σύγχρονες μέθοδοι ἐστιάζουν στὸ κείμενο ὡς αὐτὸ ἔχει, στὴ δομὴ του, τὴ γλώσσα καὶ τὰ σύμβολα. Τὸ πρόβλημα ὑποβόσκει στὴν πιθανὴ σχέση μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν προσεγγίσεων καὶ στὸ ἐρώτημα ἂν δύνανται νὰ συνδυαστοῦν. Ἡ ἄποψη τοῦ Schökel ἀποκλείει τὸν οἰονδήποτε συνδυασμὸ τῶν δύο διαφορετικῶν τρόπων ἐρμηνευτικῆς προσέγγισης. Ἡ παραδοσιακὴ ἱστορικὴ προσέγγιση εἰσάγει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ στοιχεῖο τῆς πιθανότητας, ἐνῶ ἐκείνη τῆς συγχρονικῆς ἐκλαμβάνει τὸ οἰοδήποτε προϋπάρχον ὕλικὸ ὡς «μορφοποιημένο καὶ προσαρμοσμένο σύμφωνα μὲ τοὺς σκοποὺς τῆς διήγησης». Ἡ συγχρονικὴ προσέγγιση εἶναι κατὰ τὴν ἀποψὴν του περισσότερο ἀντικειμενικὴ, κυρίως ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἐρμηνεία τοῦ σκοποῦ τῆς συγγραφῆς τῆς διήγησης.

Ἡ θεωρία αὐτὴ τοῦ Schökel διευρύνθηκε ἀπὸ τὸν Rendtorff⁸¹, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι ἡ ἐρμηνεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης βρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ ἀπὸ τὴν μίᾱ πλευρὰ τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐκείνης τῆς ἱερᾶς ἐρμηνείας. Ἐντρυφώντας στὴν Κανονικὴ καὶ στὴν Φιλολογικὴ Ἑρμηνευτικὴ Προσέγγιση διατύπωσε τὴν ἀποψὴ ὅτι τὸ παραδοθὲν κείμενο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἔχει ἐλάχιστα χρησιμοποιηθεῖ ὡς ἀντικείμενο ἐρμηνείας ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές, οἱ ὁποῖοι εἴτε τὸ καταστρέφουν εἴτε τὸ ἀνασκευάζουν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀποπειρώμενοι νὰ ἀνασκευάσουν τὸ παραδοθὲν κείμενο, ἔχουν δημιουργήσει ἓνα νέο κείμενο, τὸ δικό τους, ἐστιάζοντας σὲ κάτι ποὺ ὑπο-

79. A. Schökel, «Plurality of Methods» *VTS* 40 (1988) 285-292.

80. A. Schökel, *Plurality of Methods*, 289.

81. R. Rendtorff, «Between Historical Criticism and Hilistic Interpretation. New trends in Old Testament Exegesis», *Congress Volume. Jerusalem 1986 (VTS 40). Leiden 1988*, 298-303.

τίθεται ότι ενυπάρχει πέρα από το κείμενο. Οί απόψεις αυτές υιοθετήθηκαν έπακριβώς από τον Thompson⁸², ό οποίος έδωσε περαιτέρω έμφαση στο κείμενο, αυτό καθεαυτό, ως το κεντρικό σημείο έρευνας και μελέτης.

Παρά τή δεδομένη σύγχυση πού επικρατεί στην μεθοδολογία τής έρμηνευτικής προσέγγισης τής Πεντατεύχου, αλλά και τής Παλαιάς Διαθήκης γενικότερα, ό σύγχρονος έρευνητής δύναται νά άκροβατήσει μεταξύ τής διαχρονικής και συγχρονικής μεθόδου, καθώς τό ύφος και τοῦ κειμένου και τής παράδοσης μποροῦν νά συνεισφέρουν στην κατανόηση και έρμηνεία τοῦ παραδοθέντος κειμένου. Πρωτοπόρος τοῦ συνδυασμοῦ τών έρμηνευτικῶν προσεγγίσεων υπήρξε ό Gunkel⁸³, κατ' έξοχήν εκπρόσωπος τής παραδοσιακο-ιστορικής έρευνας, ό οποίος όμως χρησιμοποίησε και τή διαχρονική και τή συγχρονική μέθοδο. Ἡ μεθοδολογία αὐτή άπαντάται και στις έρμηνευτικές έργασίες τοῦ Westermann⁸⁴.

82. T. L. Thompson, *The Origin Tradition of Ancient Israel I. The Literary Formation of Genesis and Exodus 1-23*. [JSOTSS 55] Sheffield 1987.

83. H. Gunkel, *Das Märchen im Alten Testament*, Tübingen 1917.

84. C. Westermann, *Genesis I. Genesis 1-11* [BKAT 1/1] Neukirchen-Vluyn 1974.

Τοῦ ίδιου, *Genesis II. Genesis 12-36* [BKAT 1/2] Neukirchen-Vluyn 1981.

Τοῦ ίδιου, *Genesis III. Genesis 37-50* [BKAT 1/3] Neukirchen-Vluyn 1987.